

PRISOPPGAVE:

PP-tjenesten i år 2010

1. PRISVINNER:

PP-tjenesten i år 2010: Den integrerte oppveksten

JURYENS BEGRUNNELSE:

Med utgangspunkt i dagsaktuelle sentrale føringer beskriver artikkelen en politisk og faglig fremtid for PP-tjenesten på en logisk og strukturert måte. Med de siste ti årene som bakteppe, blir problemstillinger i videreutviklingen frem mot år 2010 trukket opp. Nye fremtidsperspektiv blir dermed aktualisert. Artikkelen bærer preg av et dagsaktuelt innlegg som kanskje (enda en gang) vil stå i Skolepsykologi om noen år. Skrivemåten er stringent, uten mye overflødig fyllstoff. Artikkelen gir en oversiktlig fremstilling av en mulig utvikling for PP-tjenesten og andre aktuelle hjelpetjenester for barn, unge og deres familier.

PRESENTASJON:

Jan Skjerve er cand. psychol. fra Universitetet i Oslo (1970). Han er spesialist i klinisk psykologi med fordypningsområdene klinisk barne- og ungdomspsykologi og psykologisk habilitering. Han har siden 1980 vært leder for Poliklinikk for barn under det psykologiske fakultet ved Universitetet i Bergen. Fra 1995 til 2005 var han professor II i klinisk psykologi ved Universitetet i Tromsø. Han har publisert arbeider om psykologisk behandling, klinisk veiledning og rettssikkerhet i tjenesteyting.

PP-tjenesten i år 2010: Den integrerte oppveksten

Av JAN SKJERVE

UTVIKLING OG LÆRING

Barn lærer hele tiden, i alle sammenhenger de deltar i! De trener, de løser problemer, de høster erfaringer, de får innsikt og de blir innlevende. De lærer og å unngå utfordringer de ikke liker, de erfarer skuffelser og skjønner når de må gi opp, og de lærer unoter gjennom sin samhandling og gjennom sin observasjon. Bistanden til barn som trenger hjelp for sine funksjonsvansker, må rettes mot alle aspekter av barnets daglige miljø og utfoldelse.

Dette var det enkle og meget kompliserte hovedbudskapet i NOU 2009: 15 Livskraft og livsrom. Mandatet for utredningen var å ”på grunnlag av en beskrivelse av barns utviklingsgang, oppvekstvilkår og utviklingsbetingelser i en tid med store strukturelle og sosiale endringer å gi en tilråding om ny samordnet organisering av hjelpetiltak for barn og unge.”

Utredningen presenterte et detaljert bilde av følgene for barns aktivitetsmønster og utviklingsoppgaver av urbanisering, medieutvikling, ny kommunikasjonsteknologi, konsument samfunnet og endringer i markedets behov for arbeidskraft. Det ble påpekt at barn må være aktører i flere sammenhenger enn tidligere og fylle flere roller, noe som medfører øket fare for marginalisering. Makter ikke familien å ta del på aktuelle arenaer, vil også barna falle utenfor og bli avskåret fra ferdigheter og kunnskap som er betingelser for sosial aksept og deltakelse. Barns utvikling må ses i familiesammenheng og i sosio-økonomisk kontekst.

Skolen var viet et eget kapittel i utredningen. Skolen skal ivareta viktige læringsoppgaver knyttet til elevenes framtidige voksenroller som forbrukere og arbeidskraft. Disse rollene stiller krav om omfattende viten, informasjon og ferdigheter, men vesentlige deler av det faktiske kunnskapsinnholdet relevant for rollene vil fort bli foreldet med endrete markedsforhold. Derfor må skolens oppgave i tillegg til å formidle basiskunnskap være å trene elevene i hvordan de selv kan oppdatere seg.

Utredningen refererte diverse undersøkelser som har stilt alvorlige spørsmål ved skolens effektivitet som kunnskapsformidlende system.

Blant annet ble det tatt et oppgjør med idéer som hersket tidlig i århundret om at barn selv må ta ansvar for sin læring. Det ble uttrykt at det selvsagt er vesentlig å legge til rette for at barn blir selvstendige, men barn flest prioriterer ikke alle de læringsoppgavene som er nødvendiggjort av det moderne voksenlivet. Barn må også lære å innordne seg under samfunnsmessig gitte krav.

Det ble tatt til orde for en kvalitetsreform etter mønster av den som tidligere ble gjennomført for høyere utdanning. Undervisningen må være individualisert i enda større grad i barnealderen og ta hensyn til at utvikling på ulike områder som fysisk modning, oppmerksomhet, dagliglivsferdigheter, språk, følelseskontroll og sosial kompetanse varierer betydelig mellom elevene. Kanskje enda viktigere er det, at det relative utviklingsnivået på ulike områder hos det samme barnet kan være svært ulikt. Og, ble det understreket, funksjonsmåtene på ulike utviklingsområder interagerer med hverandre og må ses i sammenheng. Det er kun ved å ta hensyn til det enkelte barns unike læringsforutsetninger at undervisningen blir effektiv.

I 2005 kom kravet om at alle barn må språkstestes på fire-års kontrollen, men beslutningen har i følge utredningen ikke gitt den ønskete kvalitetshevingen i læringsproduksjonen. Konstatering av svakt utviklete språkferdigheter gir ikke automatisk anvisning på hvordan barnet bedre kan stimuleres fram mot skolestart. Individualiserte anbefalinger fra PP-tjenesten er i sviktende grad blitt fulgt opp av barnehage og skole. Skolens manglende oppfølging av individuelt tilpassete tiltak blir satt i sammenheng med at den har fått for mange og for omfattende spesialpedagogiske oppgaver å forholde seg til, noe som også medvirker til å bremse effektiviteten i den alminnelige kunnskapsformidlingen.

LEVERING AV TJENESTER

Den refererte utredningen slo til lyd for en omfattende omstrukturering av all levering av helse-, sosial- og opplæringstjenester til barn og unge. Barn må ses som konsumenter av tjenester, med de rettigheter som følger av å være konsument. Som brukere av tjenester har de krav på at lovete leveranser blir gitt til rett tid og med en forsvarlig kvalitet. Her blir det vist til de omfattende reformene helsevesenet gjennomgikk rundt århundreskiftet, med vedtaket av pasientrettighetslov og av de øvrige helselovene, som skal sikre at kravene i pasientrettighetsloven blir innfridd. Retten til kompetent opplæring og forberedelse til funksjonsdyktig samfunnsdeltakelse er like vesentlig som retten til kvalifiserte helsetjenester, blir det hevdet.

Barn og deres foresatte kan ikke som bestillere av tjenester forventes å forholde seg til en rekke leverandører av deltjenester, og selv skulle integrere delene til et helhetlig og funksjonelt utviklings- og opplæringsprogram. Barnets behov må være i fokus, og det tjenesteleverende apparatet må selv samordne ulike aktører i det helhetlige tilbudet. I følge utredningen kan dette best oppnås ved å løse opp grensene mellom de ulike etatene og institusjonene som må gå sammen om den felles tjenesteleveransen.

Forskriften om individuelle planer, hjemlet i diverse helselover og i sosialtjenesteloven, ble trukket frem som eksempel på hvor vanskelig det er med samordning av ulike deler av tjenesteapparatet med henvisning til at den ”skal bygge på den alminnelige ansvars- og funksjonsdelingen mellom instansene”. At opplæringsloven i tillegg hjemler individuell opplæringsplan, som ikke behøver være samordnet med øvrig individuell plan, gjør for eksempel habiliteringsarbeid svært så tungvint og lite brukerrettet.

PP-TJENESTENS POSISJON

Bernt-utvalgets utredning fra 2004, kalt Helhet og plan i sosial- og helsetjenestene, ga grunnlaget for senere vedtak av felles lov for de kommunale helse- og sosialtjenestene, som i sin tur ga sterke føringer for samordning av første- og andrelinjetjenester, inklusive barnevern, helsestasjonstjenester og skolehelsetjeneste. Utredningens forslag om nytt felles begrepsapparat for yting av sosial- og helsehjelp ble bare delvis tatt til følge. Begrepet ”tjenestemottaker” skulle etter forslaget erstatte bruker, klient og pasient i all tjenesteyting. ”Bruker” ble i stedet valgt i lovteksten fordi det tydeliggjør bedre den rollen tjenestekonsumenten har som bestiller og aktør overfor tjenesteleverandør.

PP-tjenesten, med arbeidsoppgaver som saklig vurdert i betydelig grad overlapper med den øvrige kommunale førstelinjetjenestens oppgaver, ble etter lovendringen for helse- og sosialtjenesten isolert fra det øvrige apparatet med sin innretning som hjelpetjeneste for skolen og hjemmelsgrunnlag i opplæringsloven. I 2008 kom det nye politiske vedtak med styrking av rektors posisjon som ”bedriftsleder”, og det ble åpnet for å avsette rektor hvis skolen ikke ga gode nok undervisningsresultater. Samtidig ble det åpnet for fri konkurranse med hensyn til å yte konsultative tjenester overfor skolen, i første rekke når det gjelder organisasjonsutvikling for å bedre systemenes levering av undervisningstjenester. I mange kommuner har dermed PP-tjenestens oppgaver blitt begrenset til å bistå med tolking av språkstene fra fire-årskon-

trollen og til å avgi de lovbestemte sakkyndiguttalelsene om behov for spesialundervisning. Skolene har i økende grad begynt å henvende seg direkte til det koordinerte kommunale hjelpeapparatet for helse- og sosialtjenester når atferdsvansker, sosiale- eller emosjonelle vansker har lagt hindringer for læringsprogresjonen. Mange kommunalt ansatte har fått opplæring som PMT- eller Webster-Stratton-terapeut, men kun få kommuner har inkludert PPT-ansatte i opplæringstilbudene. Forståelsen av PPT-ansatte som noen som selv ikke skal ta del i behandlingsarbeid, har vært til hinder for å tilføre tjenesten slik kompetanse. Innskrenkingen av arbeidsoppgaver som følge av konkurranseutsetting har allerede medført nedbemanning i PP-tjenesten i en del kommuner.

I den senere tid har PP-tjenesten vært debattert i flere kronikker og avisinnlegg. En lærer skriver at konsultasjon som arbeidsmåte for PP-tjenesten er helt uegnet. Det blir hevdet at rådgivning gitt til et system som ikke er strukturert for arbeidsmåten, og der de ansatte ikke er trent i å ta imot konsultative tjenester, aldri i god nok grad vil sikre gjennomføringen for særskilte tiltak. Anbefalingene kan være aldri så gode uten at en får resultater, hvis det sluntres med oppfølgingen av det som er tilrådd, eller det nedprioriteres. Effekten av konsultasjon står dermed ikke i rimelig forhold til kostnadene, og brukernes rett til tjenester blir ikke tilfredsstillende ivaretatt. Innlegget lanserte et nytt slagord for den spesialpedagogiske undervisningen: Tiltaksintegriteten må sikres!

OPPVEKSTTJENESTEN

I høringsnotatet som fulgte NOU 2009: 15, blir det vist til den gjennomførte sammenslåingen av helse- og sosialtjenestene under én lov, og til de gode erfaringene med felles personalopplæring og samordning av barne- og ungdomstjenestene. Det blir og vist til at enkelte kommuner allerede for en god del år tilbake valgte å samordne eller å integrere PP-tjenesten med den øvrige kommunale hjelpetjenesten for barn og unge. Erfaringene fra de kommunene som i 2005 inngikk avtale om opplæring i PMT for ansatte, der PP-personell var inkludert, blir vurdert som positive. I notatet blir det foreslått at det etableres kommunale oppveksttjenester for barn og unge der alle instanser som skal yte helse-, sosial- eller særskilte opplæringstjenester inngår.

I tråd med synet på barns læring, og med vurderingen av at omfanget av særskilte tiltak går på bekostning av skolens ordinære undervisningsoppgaver, foreslås det at ansvaret for opplæringen av barn med særskilt omfattende behov, ikke lenger skal være tillagt skolen eller ledes av rektor. Det blir argumentert for at helhetsspektivet på barns lære-

vansker best ivaretas gjennom den enhetlige organiseringen i oppvekst-tjenesten. Dessuten er det allerede mange barn som får vesentlige deler av sitt opplæringsbehov dekket gjennom kommunale habiliteringstilbud eller gjennom innkjøpte tjenester fra private aktører. Forslaget om ansvarsflytting medfører ikke at skolen opphører som den naturlige arena for gjennomføring av spesialpedagogiske tiltak. Oppveksttjenesten må styrkes med spesialpedagogisk personell som kan ta del i gjennomføringen av særskilte tiltak integrert i den ordinære skoledagen. Ved å løfte ansvaret for spesialpedagogiske tjenester over i oppveksttjenesten vil en oppnå at skolen bedre kan konsentrere innsatsen om å optimalisere og individuelt tilrettelegge øvrig undervisning. En oppveksttjeneste som innbefatter spesialpedagogisk kompetanse, kan dessuten gjøre tjenesten mer konkurransedyktig, også som leverandør av tjenester til andre tjenestekjøpere enn skolen.

Notatet tar et oppgjør med henvisningspraksisen i tjenester til barn, også henvisningene mellom første og andre linje. Utredningene som foretas og som ligger til grunn for henvisninger, medfører i alt for liten grad igangsetting av tiltak. I stedet for å ta tak i vanskene på en løsningsrettet måte, sender instansene sakene videre. Ikke sjelden kommer sakene tilbake til opprinnelig instans med utredninger og tilrådinger som ikke på noen vesentlig måte skiller seg fra det som allerede var kjent ved første gangs henvisning, hevdes det.

For å endre henvisningspraksisen foreslås det et ganske radikalt grep. Modellen med etatstilknyttede team oppløses. I stedet settes det sammen et team med ansatte fra oppveksttjenesten og om nødvendig fra andrelinjetjenesten, basert på det enkelte barns tjenestebehov. Dette teamet får ansvaret for å utarbeide nødvendig individuell plan for alle tjenester barnet trenger, også de pedagogiske. Ansatte med bakgrunn fra PPT eller tidligere skoleansatte med spesialpedagogisk kompetanse inngår som ordinære teammedlemmer, og teamet kan også knytte til seg skoleansatte som deltar i tjenesteleveringen til det aktuelle barnet. Teamene kommer til erstatning for ansvarsgruppene, som har vist seg å være alt for løst strukturerte og for uforpliktende i forhold til en samordnet innsats for tjenestelevering. Teamene får ansvar for å sikre at foresattes rettigheter blir ivaretatt etter modell av pasientrettighetsloven, men foresatte er ikke teamdeltakere slik de var deltakere i ansvarsgruppene. Dermed får en tydeliggjort det faglige ansvaret for tjenestene.

Departementet går i notatet langt i å gi faglige føringer for arbeidet i oppveksttjenesten. Det vises til NOUens syn på læring, og det sies at det komplekse samspillet både i og mellom individer i en samfunnsmessig kontekst bare kan dekkes fyllestgjørende dersom tjenestene bygger på

det utviklingspsykopatologiske paradigmet. Det meste av moderne utviklingspsykologisk forskning og behandlingsforskning for barn og unge har utgangspunkt i dette paradigmet, og også lærevansker må forstås i tråd med paradigmets overordnede prinsipper. Dermed oppnås en enhetlig faglig ramme for de tverrfaglige teamene. En vil da kunne få den ønskete synergieffekten ved at alle deltakere kan bidra til felles mål med sin spisskompetanse, og arbeidet vil få den nødvendige forskningsmessige støtte.

HØRINGSRUNDEN

Nå, høsten 2010, er høringsrunden avsluttet og lovproposisjonen om oppveksttjenester er ventet å være like rundt hjørnet. Diskusjonene i høringsrunden har vært opphetet. Enkelte har ment at forslagene ikke har gått langt nok med hensyn til å styrke opplæring og andre tjenester i lys av en stadig mer utsatt internasjonal konkurransesituasjon, og at den foreslåtte oppveksttjenesten ikke vil gi den nødvendige avkastning. På motsatt politisk fløy er det rast mot at fine floskler om brukerrettigheter bare skal tildekke forslagenes markedsliberalistiske innretning, som avsløres ikke minst gjennom språkbruken. Atter andre har uttrykt bekymring for tendensen til å gjøre alle vansker til helseproblemer, også de pedagogiske, og at ansvarsforflytningen for de særskilte tiltakene skal medføre øket segregering.

Også blant PPT-ansatte er meningene delte. Noen frykter tap av kompetanse og kunnskap om skolens særegne utfordringer ved å skille PP-tjenesten fra skolen og integrere den i det øvrige tjenesteapparatet. Andre har sagt seg enig i mange av premissene for reformforslagene, og ønsker faglig fornying velkommen. Mange har også uttrykt en resignert holdning, der det tas som gitt at proposisjonen i stor grad vil følge høringsnotatet. De politiske premissene, med vektlegging av brukerrettigheter, effektiv tjenestelevering og styrking av konkurransevnen på alle nivå, har så sterk gjennomslagskraft, at det ville bli en stor overraskelse om ikke lovforslag og vedtak blir i samsvar med notatets synspunkter.

Jan Skjerve

Institutt for klinisk psykologi

Christiesgate 12, 5015 Bergen

Tlf. jobb: 55 58 88 59, privat: 56 14 90 34

E-post: jan.skjerve@psykp.uib.no

KARTLEGGINGSPRØVER I MATEMATIKK

PP-TJENESTENS MATERIELLSERVICE kan nå tilby en serie kartleggingsprøver i matematikk.

Prøveserien består av i alt 8 prøver, som har fått betegnelsen M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8 og M9, og som til sammen dekker alle klassetrinn fra 2. til og med 10. klasse.

Prøvene bygger på omfattende utprøvinger og inngående statistisk bearbeiding av resultatene. Det er utarbeidet landsdekkende normer, og det foreligger også normtabeller som viser hvordan den enkelte elev **relativt** sett har løst oppgaver innenfor de ulike delene.

NYHET

Vi kan nå også tilby et opplegg for databasert retting/skåring av prøvene fra og med prøve M4. Det er utarbeidet spesielle program som er lagt inn på egne CD-er for M4 - M7 og M7 - M9.

Programmet vil i vesentlig grad kunne lette rettingen/bearbeidingen av prøvene og gi oversikter som kan være til hjelp i tolkingen av elevbesvarelsene.

Skåringsprogrammet bygger på MS Excel, og det forutsettes at brukere har tilgang til datamaskin med nyere utgave av Excel. Det kreves ikke spesielle kvalifikasjoner for å anvende programmet ut over ferdigheter som vanlig databruker.

PRISER:

Lærerveiledning M2, M3, 36 sider	kr.	265,-
Lærerveiledning M4 t.o.m. M7, 54 sider	»	390,-
Lærerveiledning M7 t.o.m. M9, 68 sider	»	600,-
Kartleggingsprøve M2, 20 ex.	»	180,-
Kartleggingsprøve M3, 20 ex.	»	180,-
Kartleggingsprøve M4, 20 ex.	»	275,-
Kartleggingsprøve M5, 20 ex.	»	275,-
Kartleggingsprøve M6, 20 ex.	»	365,-
Kartleggingsprøve M7, 20 ex.	»	365,-
Kartleggingsprøve M8, Del 1 og Del 2, 20 ex.	»	550,-
Kartleggingsprøve M9, Del 1 og Del 2, 20 ex.	»	550,-
2 lærerveiledninger + M2 t.o.m. M6, 20 ex.	»	1.700,-
2 lærerveiledninger + M2 t.o.m. M7, 20 ex.	»	2.000,-
1 lærerveiledning + M7 t.o.m. M9, 20 ex.	»	1.900,-
CD med rettingsprogram for M4, M5, M6, M7	»	1.200,-
CD med rettingsprogram for M7, M8, M9	»	1.200,-

I TILLEGG KOMMER 25 % MVA.

Kontortid for telefonbestillinger hver dag fra kl. 9.00 til kl. 15.00.

Send inn deres bestilling til:
Tlf. 61 32 80 21 – Fax 61 32 80 02
E-mail: bestilling@ppt-materiell.no
www.ppt-materiell.no

**PP-TJENESTENS
MATERIELLSERVICE
BOKS 115 – 2714 Jaren**